

Бу кунларда Туркистоннинг «фотиhi» бўлгон генерал Фун Кауфманнинг Самарканд шахрини олгондан кейин халкни тинчликка даъват килиб ёзгон бир хитобномасининг асли нусхаси кўлимизга тушди.

1868 йил 2 май (янги ҳисоб билан 18 майда) Фун Кауфман амир Музаффар аскарни билан урушиб, Самаркандни олгоч, сўнгра Самарканд аркида бир мунча аскарни кувиб, ўзи кўшини билан Катгакўргон ва Панжшанби томонга юриш этадир. Шу чоғда амирнинг ўгли Гузор хокими Абдумалик тўра Шахрисабз ва Китоб халки билан бирлашиб, Самарканд калъасини бир неча кун мухосара этди, яна амирнинг бир турли тадбири билан таркалишдилар.

Шу орада генерал Фун Кауфман амирнинг кўшинига галаба килиб, уни сулхга мажбур этадир (2 июн, 1968 йил). Фун Кауфман колома аскарни билан кайтиб келиб, Самарканд халқини катли ом қилгондан сўнг, қонли кўли билан шу хитобномасини ёзиб, Самарканд халқини тинчликка чақирди (факат имзоси ўзгартирилди).

«Туркистон генерал губернатори барчани оғох бўлмок учун маълум қиладур. Подшоҳ императорга тобе юрт ичинда давом-тартиб ва осойишталикни тушурмай ушлаб турмокни ва хамсоғлар билан тотувлик ва ошнолик килиб турмокни маним давлатхоҳим манга буйрук килиб эди. Жаноби олий Бухоро Амири оқ подшоҳнинг хайрлик ниятига кўб вақт инобат қилмади. Тотувлик хақинда ихлоси ишондирганимга шубҳа килиб, Бухорб вилоятига фойдали меним юборган аҳцномамга кўнмади. Тотувлик қилмок учун Ўрусия ерининг четидан аскарларим билан кўтарилиб чикмокка тейишли бўлди.

Самарканд ва Каттакўргонни олгонимдан сўнг, неча маротаба Бухоро аскарлари устидан галаба бўлгандан сўнг, охир Амир кўрдикки, ўрус билан сугуш қилмок Бухоро халоклигига борадир. Уз фойдаси учун ва Бухоро халқининг хайриятлиги учун Ўрусия билан тотувликда ва ошноликда турмок авлорқдир.

Улуг императур хазратлари ихтиёри эмди бажо келтирилди, қомил рози бўлгоннинг ростлигига ўз мухри билан юборилган аҳдногани маҳкам килиб Ўрусия билан яраш қилди. Мундан буён Ўрусия билан Бухоронинг сарҳад ерлари будур:

Зарафшон даласини Шахрисабз бегига тобе ердан ажрататургон тогнинг усти билан Зарафшон дарёсига караб боратургон тоғлар билан ёндан сўл, магриб тарафи Каттакўргондан Зарафшон дарёсининг даласи оркали Ок тогнинг устини кесиб ўтиб, сархади магриб тарафи Нурота кўргонини Бухоро вилоятига колдируб, Нурота тогининг баланд тепаси билан юрур.

Ушбуни улуг ок подшоҳнинг тобеида бўлгувчиларнинг барчасига маълум қилиб амр қиламан: чет ернинг босмогидан кўркмайинча, тотувликда ва тинчликда турингизлар, ўз ишларингиз: дехкончилик ва қасб-савдоларингизни қилингизлар. Тинчликни бузгон ок подшоҳнинг душманлари, албатта, халқнинг ҳам душманлари, шундайин одамларни ушлаб ҳокимингизга топширингизлар, қонун бўйинча жазо берилмаги учун.

Ёзилди 21 саратон, 1868 йилда Самарқанд шаҳринда.

Туркистон генерал губернатури адъютанд Фун Кауфман муҳрларини босдилар. Хитобноманинг остида Фун Кауфманнинг ўзбекча ёзувли муҳри бор. Ичидаги хати шудир: «Туркистон генерал губернатури хенерал-адъютанд Фун Кауфман».

Бу хитобноманинг тил жihatдан ҳам ахамияти йўқ эмас. Хитобномада «генарал» сўзи уч ўринда уч турли ёзилгон. Бунда тотор тилининг таъсири борлиги ҳам кўринадир. Чунки рус аскарлари ичида тотор бўлгонидек, аскар бошлиқлари ҳузурида тотордан тилмочлар ҳам бор эди.

*«Маориф ва ўқутгувчи» журнали, 1926 йил, 1-сон*